

MADERSPACH KINGA

Gének vagy történelmi ismétlődés?

A Maderspach dinasztia kialakulása az 1600-as évektől

Ha egy ember gondolkodását, cselekedeteit vagy szellemiségét próbáljuk megfejteni, feltétlenül szükséges a családi háttérrel is alaposan megvizsgálni. A felmenők élet-mintái nagyon erősek és nagymértékben befolyásolják a nemzedékek későbbi életét. Több, mint 4 éve kutatom már őseim életét s próbálom megfejteni cselekedeteiket és gondolataikat. Szerencsés helyzetben vagyok, mert igen sok irat megmaradt és előkerült, amelyből tudtam kutatásokat végezni. ZAKAR PÉTER történész egyszer azt mondta, hogy „*a történelem a családokban zajlik*”, s ezt én kiegészíteném azzal, „*hogy ha a multunkat megismerjük, akkor megtaláljuk az utat jövőnk felé*”. Ahhoz, hogy más korokba visszatérve emberi sorsokat megismerjünk és megértsük őket és cselekedeteiket, nemcsak tudományos kutatásokra van szükség. A nemzedékek gondolati örökségét és hagyatékát csak az elkövetkezendő generációkon keresztül ismerhetjük meg. Családunkban minden korban volt valaki, akinek fontos volt a hagyományok és az ősök életéről szóló történetek megismerése és továbbadása. Én is csak ezt teszem, – folytatom a hagyományt.

MADERSPACH KÁROLY-ról, ükapámról fogok beszélni, akitől viszont elválaszthatatlan felesége, BUCHWALD FRANCISKA asszony élete, így kettejük közös életét mutatom be. Látni fogjuk, milyen sokban függött sorsuk alakulása elődeik életétől.

Maderspach Károly 1791 augusztus 3-án született Oravicán, Krassó-Szörény vármegyében, MADERSPACH JÁNOS főkohógondnok és HOFMANN TERÉZIA első gyermekeként. 1808-ban felveszik a bányásziskolába, és a bánáti bányaüzem alkalmazza. 1809-ben betölti a megüresedett bányagondnoki állást és a nagyhírű Selmezbányai Akadémia hallgatója lesz. 1814-ben, az akadémia elvégzése után külföldi tanulmányútra megy, majd később ismét elfoglalja állását a bánáti bányaüzemnél mint gyakornok. 1822-ben HOFMANN ÁDÁM moldovai bányatulajdonos kikéri Maderspachot, bányaüzemének vezetésére. Maderspach Károly Hofmannék atyafia és Ádám selmeci kollégája volt. Már ebben az időben mint kiváló kohász és képlész volt ismeretes. 1823 őszén a bánáti bányagazgatóságnál állásáról lemond és megalapítják a *Hofmann testvérek és Maderspach Károly ruszkabányai bányatársulat*-ot. A kezdeti időkben a vállalat nyeresége igen nagy volt, mert a felkutatott érc rendkívül gazdag volt ezüstben. Néhány év múlva azonban az ércbánya kezdett kimerülni és a bánya nyeresége szétfolyt a kiterjedt Hofmann család tagjainak kezéből. Maderspach a vasgyár restaurálásában látta a fejlődést. Minden szorgalmát és tehetségét ennek az eszmének szentelte, így lassan rend támadt és szabályozott ügykezelés kezdett uralkodni. Maderspach ügykörébe tartozott a kohóművek, öntödék és a gyár vezetése, tehát a fontos vaskohászati és gépészmérnöki teendők. Tudását és erélyét a gyár műszaki vezetésének szentelte.

Megindult a vasgyártás és a legjobb minőségű vasat szolgáltatotta a gyár igen nagy mennyiségben. Nagy híre volt már akkor a ruszkaabányai vasárunk. A bukaresti vízvezetékhez való összes csövet is Ruszkaabányán öntötték.

1842-ben az első Iparmű kiállításon ezüstérmét nyertek kiváló termékeikkel. Az ország második legnagyobb vasgyára volt a ruszkaabányai művek.

A vállalat tulajdonosai megszerezték az ország több nagynevű és előkelő férfiának elismerését és jóindulatát, akik méltányolták, hogy a társulat rövid idő alatt kultúrát és jólétet teremtett az elhagyott őserdők közepette. Ennek alátámasztása érdekében idézek néhány sort Maderspachné 1849-ben írt naplójából, mely a ruszkaabányai művek életéről szól:

„Üzemeink lakossága négyezer lelket számlált, akik szakértelmünknek és szorgalmunknak köszönhetőek létüket. 30 alkalmazott élt itt családotól, elégedetten és boldogan, kiknek nyugdíjáról is gondoskodva lett, s akik gondoskodással és barátsággal lettek kezelve. Német és oláh nyelvű templomokat és iskolákat működtettünk. Dolgozóink egészségének biztosítása érdekében kórházat és gyógyszerházat működtettünk és az orvosoknak magas jövedelmet biztosítottunk. Nyugdíjalapot létesítettünk, melyben idős és beteg dolgozóinkat részesítettük. A lakosság számára egy jó zenekart alapítottunk, mely a lakosságnak szombatonként egy kerthelyiségben kikapcsolódást és szórakozást nyújtott. A fenti létesítményekre fordított összeg meghaladta az egy milliót.” (Csak az összehasonlítás kedvéért nézzünk egy 1828 évi adatot, mely szerint a vállalat ekkor az ólom és ezüst termelésből kb. 830 000 pengőforint értéket termelt egy év alatt.)

A munkások szerették és tisztelték Károlyt, mert emberségesen bánt dolgozóival. Sok nemzetiségű ember dolgozott a gyárban és ő úgy gondolta, hogy mindenkit saját nyelvén kell megszólítani. Öt nyelven beszélt. Magyarul, oláhul, németül, franciául és olaszul. Sok leírásban olvastam, helytelenül, hogy német származású volt és nem tudott magyarul. Ez persze nem volt igaz. Olyannyira, hogy 1833-ban SZÉCHENYI egy alkalommal, amikor újmoldovai látogatásáról ír, így említi Károlyt, naplójában:

„Este én ékesszólóan a nemzetről, miután Maderspach – ámulatomra – „Igen, magyarokká kell lennünk – csak a nyelv hozhat reánk üvösséget!”

Egy ilyen lánglelkű embertől talán nem is várható más, mint hogy szeresse embertársait és amikor kell, segítse is. Tiszta gondolkodású ember volt Károly, aki csak rendben és nyugalomban tudott élni és alkotni. Szerette a természetet és együtt élt vele. Sokat vadászott és nem is akárhogyan. Unokája, MADERSPACH VIKTOR, „Páreng Retyezát” című könyvében rövid, de annál izgalmasabb részletben utal nagyapja vadászatára és erőnlétére: *„Károlynak volt egy kutyapécérje, aki igen gyors volt, ő mesélte el – egy alkalommal, amikor üzték a vadat, Károly lándzsájára támaszkodva úgy ugrotta át a gyors hegyi patakot, hogy a lándzsarúdra támaszkodva lendítette át magát a hatalmas köveken, s mire utolérte őt a kutyapécér, már egy szál lándzsával le is terítette a medvét.”* Nem akármilyen teljesítmény volt ez. Maderspach Viktor, aki szintén nem volt gyenge és ügyetlen ember, azt írta könyvében, hogy ezt még ő sem tudta soha megcsinálni. A szellemi nagyság és a testi erő ötvöződött Maderspach Károlyban. Ezt az erőt viszont mindig az emberek javára használta. Kísérletezett és alkotott. Újításokon törte a fejét. Hídépítéssel is azért kezdett foglalkozni, mert a nyersvas szállítása komoly nehézségekbe ütközött, különösen amikor az időjárás zordra fordult. Első hídját, a bánáti határőrezred felkérésére 1833-ban építette meg Lugoson a Temes folyó felett. Ekkor próbálta ki új vasszerkezetű találmányát, melynek lényege, hogy a hídívek oldalirányú mozgását láncrendszerű vonórudakkal fogja meg, miáltal az oldalirányú nyomást az ellenfalakra függőlegesre változtatta. Így lehetővé vált a hídfőket, pilléreket lényegesen kisebb terhelésűre méretezni. Vonórudas ívhídnak nevezik találmányát és a mai napig alkalmazzák világszerte. (A most épülő dunaújvárosi híd is ilyen szerkezetű lesz.) Később még két hidat épített, 1837-ben Herkulesfürdőn és 1842-ben Karánsebesen. Minden hídjánál továbbfejlesztette, tökéletesítette találmányát, és amikor 1836. június 10-én az országgyűlés felszólította a *„földtekének minden pénzeseit, vállalkozóit s technikai ismerettel bírót”,* hogy pályázzanak a

Pestet-Budát összekötő állóhíd építésére, a *Hofmann testvérek és Maderspach Károly vasművek* is benyújtott egy pályázatot.

Kevesen tudják, hogy Széchenyinek igen nagy riválisa volt Károly és az ő hídterve, melyet Ferenczy Istvánnal közösen építettek volna. Így ír erről Ferenczy, testvérének szóló levelében: „*Ha valamikép a Hofmannok nyernék el, úgy én nekem nagy munkám lenne rajta, mert igen gazdagon volna státuákkal ékesítve...*” (négy lovasszobor és más díszek).

Maderspach Károly felfelé ívelő pályáját és életét is az 1848-49-es szomorú események szakították félbe. Maderspach Károly 1828-ban vette feleségül Buchwald Franciskát, akivel őszinte szeretetben és tiszteletben éltek és nevelték öt gyermeküket. Igen nagy egyetértésben irányították a ruszabányai üzemet is. Amikor megkezdődött a szabadságharc, teljes szívükkel és tudásukkal részt vettek annak minden mozzanatában. Sorsuk mégis úgy alakult, hogy ők maguk is vértanukká váltak.

„*Minden, amit mi a nemzeti ügyek támogatásáért tettünk, minden egyes cselekedet és áldozat, mind egy gondolatban egyesült: minden tehetségünket a haza iránti szenti kötelesség szolgálatába állítani, egy méltóságos nagy nemzetért, a szabadságért, Magyarország nagyságáért és ragyogó jövőjéért! – Ruszabánya a Magyar Kormányhoz való tartozásánál fogva jó hírnek és bizalomnak örvendett, bár az Udvari Haditanácsnál Bécsben dühöt és gyűlöletet ébresztett. Bűnt bűnre halmoztunk és minden bizonnyal el lett már határozva teljes tönkretételünk és az, hogy ezt a lázadó fészket elpusztítják... Öt asszony élt Ruszabányán, de csak egyedül énrám zúdult a gyűlölet összezúzó terhe. Többet tettem ésn, mint a többiek, nem tudom, vagy családunk eme példája buzdítással hatott az egész lakosságra? Férjemet mindenki tisztelte és példáját mindenki odaadó bizalommal követte*” – írta Franciska.

Ruszabányán 600 fős nemzetőrséget állítottak ki és a családok gyermekei is részt vettek a harcokban. Osztrák megszállás alatt volt már a ruszabányai gyár, amikor kényszerítették őket ágyugolyók öntésére – „*az öntődei munkások mellé egy-egy bajonettel ellátott katonát állítottak, így végül is mindez önkényesen és erőszakosan lett végrehajtva, ami engem teljesen kétségbe ejtett. Ezeket az ágyugolyókat Fehértemplom ellen használták fel, ahol a mi legdrágább hozzátartozóink a szerbek ellen védték magukat*”.

Aztán elkövetkezett a megtorlás időszaka. 1849. augusztus 21-én hírt kapnak, hogy a szeretve tisztelt hős, akire oly nagy tisztelettel néztek fel és akiben annyira reménykedtek, Bem tábornok és kísérete, sebesülten és menekülve érkezik meg hozzájuk, másnap hajnalban. Csak néhány órát töltött el körükben a vezér, bekötözték sebeiket, s ellátták őket élelemmel, majd tovább küldték őket, mert már sejtették, hogy nem marad el a megtorlás. Másnap bevonultak az osztrák csapatok és saját házukban foglyul ejtették mendkettőjüket. Augusztus 23-án, Maderspach Károlyné Buchwald Franciskát, HAYNAU parancsára, minden ítélet nélkül, hamis vádak alapján elhurcolták, nyilvánosan megvesszőzték és börtönbe vetették. Károly nem tudta elviselni ezt a szégyent és önkezével véget vetett életének, a saját gyárukban készült mozsárágyuval. Így váltak mindketten vértanúivá a magyar szabadságharcnak és így vesztett el egy kiváló és ígéretes hídmérnököt Magyarország.

Ahhoz, hogy megértsük e két ember életét és cselekedeteit, egy kicsit ismerjük meg jobban múltjukat.

A Maderspach dinasztia első tagjai régi, felső-rajnai nemesi nemzetségből származtak, melynek törzsi sorát az iratok alapján a 13. század elejére helyezhetjük, Mudersbach községi illetőséggel.

A Mudersbach család a kölni, trieri és nassaui vazallusokhoz tartozott. Különösen tekintélyes szerepet játszottak mint Driedorf és Eigenberg, valamint Hohenfels várak tulajdonosai, Nassau tartományban. Magas rangra és igen nagy vagyonra tettek szert. A legrangosabb egyetemeket végezték el és a lakosságnak igyekeztek békés életet biztosítani. Fejedelmüket tisztelve és

szolgálva, hazájukért mindent megtettek. Ezért a legnagyobb elismerésben volt részük, amint ez kitűnik egy korabeli levélből:

„Mi ezek után kegyesen megállapítottuk és tudomásul vettük – hogy a Császári Birodalom hadi és történelmi könyvekből jól ismert ősnemesi vitézi nemzetségből származó nemes MUDERSPACH-ok több, mint hatszáz év óta és azonkívül a CSÁSZÁRI és KIRÁLYI, valamint HERCEGI udvaroknál előkelő tisztségekben és méltóságokban kiváló készséggel működtek – és úgy háborúban, mint békeidőben kiváltak – miért is már Elődeink által különös kegyelemben, tiszteletben és szabadságokban részesültek, különösen azonban kétszáz (200) év óta kimagasló utódaik – nemes JOHANN, DANIEL, WIGAND és FRIEDERICH MUDERSPACH lovagok, kik bőséges hősie, bátor szolgálataik és lovagi cselekedeteik által nekik és ősnemesi utódaiknak hasonlíthatatlan dicsőséget arattak és így utódaiknak példaképpül szolgáltak és ezért LOVAGGÁ üttettek...

Ezen OKLEVÉL Császári függő pecsétünkkel megpecsételve adatott a mi királyi kastélyunkban Prágában, Augusztus ötödikén, Krisztus születése utáni egyezerhatszáznegyvenhatodik (1646) évében, Császárságunk tizedik, királyságunk huszonegyedik (21) évében.

FERDINAND”

Mint kitűnik, már abban az időben is olyan viselkedést tanúsított e család az uralkodójával szemben, mellyel kivívta a legmagasabb elismerést. Hűségük a fejedelemmel szemben erősebb volt mindennél. Mikor a harmincéves háború (1618-1648) után kénytelenek voltak elmenekülni az országból, akkor is ez volt a legfontosabb számukra.

Ezt írja fiának FRIEDERICH VON MUDERSBACH: „... és még intelek, hogy maradj meg a becsület és igazság útján, gondolj a jó hírnévre és lelkiismeretre és ne térj el az ősi erénytől. Írtam Prágában, 1653 április 19-én”.

A harmincéves háború üldöztetései elől a család egyes tagjai Tirolba menekültek, nevezetesen Innsbrucktól nem messze, Zimmermoosba, ahol menedéket, szabadhelyet (Freiung) kaptak. Itt kialakították új életüket és mivel ezen a területen a bányászatból lehetett megélni, elsajátították ezt a szakmát, hogy megélhetésüket biztosítsák. De ezen a területen egyre több lett a család és a munkalehetőség kezdett kiapadni. Így a család egy ága ismét rákényszerült hazát váltani, családjá érdekében. Az 1720-as évek körül megkezdődött a bánági terület betelepítése bányászokkal, hogy az igen gazdag ásványi érceket kitermeljék. Ekkor jöhetett át Tirolból, GEORG VON MADERSPACHER családjával, az akkor még csak néhány éves gyermek LEONHARDTtal. Merész vállalkozásnak számított a törökök által teljesen elpusztított területen a semmiből új vállalkozást létrehozni. Igaz, sok segítséget kaptak az uralkodótól, de legfőbb erényük mégis szakmai tudásuk és a család megélhetésének biztosítása. Leonhardtnak ötödik gyermeke MADERSPACH JÁNOS, Károlyunk édesapja. (Ő használja először ebben a formában a Maderspach nevet.)

Ezeknek az eseményeknek az ismeretében már érthetőbb az is, hogy Károly hűsége és hazaszeretete honnan származhat. A Rajna menti ősök példamutató életét jól ismerte, hiszen felesége tragédiájának 1909-es megemlékezésén így említette ÁBRÁNYI EMIL:

“...ősei olyan tartományból kerültek mihozzánk, ahol a fejedelemhez való hűség hagyományos aki a maga személyében ezt az alázatos hűséget a magyar hazához való fennkölt hűséggel párosította.” (MADERSPACH LIVIUSZ: Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszkabánya történetéhez.)

Buchwald Franciska 1804. április 2-án született Aradon, DR. BUCHWALD JÓZSEF orvos és bucholdi NEUMANN JOSEFA, nagybirtokos család leszármazottjának ötödik gyermekeként. Apja Arad nagyrabecsült polgára volt. Nagy érdeklődést tanúsított minden szellemi előrehaladás és a személyes szabadságok kivívása iránt. Igen felvilágosult volt, és ezt a gondolkodását átadta leányainak is. Úgy nevelte Franciskát, hogy az szerette és igen jól értette a politikát, jól ismerte a történelmet, valamint a mindenkori társadalmi helyzetet. Apja megszerettette vele a földrajzot és

mindazt, ami a felvilágosult ember számára elengedhetetlen. Korát meghaladó nézetekkel és szellemiséggel ruházta fel lányát. A művészetekben is járatos és tehetséges volt Buchwald Franciska. A családi iratok kutatásai arra mutatnak, hogy Buchwald József feltehetőleg az uralkodóház magasabb köreiből származik. Ez sok mindent megmagyaráz Franciska viselkedésével kapcsolatban. A rokoni vonatkozásokhoz tartozik, hogy a családok már korábban is összekapcsolódtak egymással. Franciska nagyanyja MADERSPACH JÚLIA volt, így Károllyal unokatestvérek voltak. Ez is sokban magyarázza hasonló gondolkodásukat. Amikor két hasonló szellem találkozik egymással, akkor sokszor megtörténik, hogy nagy dolgokat visznek végbe együtt. Ez történt Károly és Franciska életében is. Mélyen és őszintén szerették és tisztelték egymást, és mindenben egyetértettek. A szabadságharc kitörésekor az első pillanatban kitűzték a nemzetiszínű lobogót. Gondolkodás nélkül segítették a harcokban résztvevőket. Franciska erkölcsi neveltetését nem tudta és nem is akarta megtagadni. Vannak mindennél erősebb szálak, amelyek az embert irányítják. Buchwald József is arra nevelte lányát, hogy az elesetteken segíteni kell, a szabadság kivívását pedig minennél előbbre kell helyezni. Amikor a hazának szüksége van minden segítségre, akkor kapnak szerepet az olyan emberek, akik mindent megtesznek a szent ügyért. Károly neveltetése is azt irányozta, hogy mindig az a föld a hazája az embernek, ahol éppen él és mindig azt az uralkodót kell szolgálni, aki családjának és szeretteinek kenyeret ad. A hazához hűnek kell lenni! Maderspach Károly és Buchwald Franciska mindent megtettek hazájukért. Ők ebben voltak igazi társak. Egymást felemelő és segítő társak. Sok ilyen emberre lenne szüksége Magyarországnak.